

ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. ДОРОГА ДО ВИСОТИ

Мета: ознайомити учнів із життєвим та творчим шляхом Івана Петровича Котляревського, визначити нові творчі орієнтири літературної та історичної епохи; удосконалювати вміння аналізувати і синтезувати факти, робити власні висновки; сприяти вихованню творчої особистості.

Обладнання: портрет Івана Котляревського, електронна презентація «Іван Котляревський. Спроба відкриття», твори письменника.

Епіграф:

*Ми не лукавили з тобою,
ми просто йшли...*

Т. Шевченко

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

На уроці працюють дослідницькі групи, що опрацювали біографію та підготували запитання. За кращі запитання, повідомлення нової інформації учні отримують додаткові бали.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Слово вчителя.

У 1845 році, подорожуючи, Т. Шевченко творив свій художній цикл – «Мальовнича Україна». Його цікавили особливі, наповнені духовної сутності місця. У Полтаві він знайшов їх, зображуючи Воздвиженський монастир та будинок Котляревського на Івановій горі.

(слайди картин Т. Шевченка)

2. Прийом «А я думаю так».

Чому проста хатина письменника для Т. Шевченка була такою ж важливою як і монастир?

3. Слово вчителя.

Відповідь можна знайти у Шевченкових рядках:

Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди,
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть!

4. Проблемне запитання.

Якою особистістю був Іван Котляревський? Що зробив він для своєї Вітчизни, що Т. Шевченко назвав його своїм батьком?

III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Слово вчителя.

Полтава! Красуня Полтава над срібною Ворсклою. Зелені пагорби застиглими хвилями прикрашають її береги. І сьогодні, коли стоїш на Івановій горі, бачиш неозорі заворсклянські краєвиди, ліси і гаї, стародавній монастир на горі, вишневі садки, не перестаєш говорити лише одне: «Краса!».

Все це збереглося з тих далеких часів. Такою любив її й І. Котляревський.

(Слайди художнього зображення Полтави).

2. Відкриття через портрет.

1. Чому художник створив саме такий портрет? Що він прагнув нам відкрити в особистості митця?

2. Чому акцент зроблено на контраст світла і тіні?

3. Яка роль допоміжних деталей?

4. Що найбільше вражає і чому?

3. Складання асоціативного ряду:

Дослідження долі митця через ключові слова: ДВОРЯНИН

(вчитель записує ключові слова, що визначають самі учні, на дошці у рядок, дослідницькі групи доповнюють інформацію)

Повідомлення дослідницької групи.

І. Котляревський - дворянин, батько мав славний родовід, який походив з волелюбного українського духовенства, а мати - з козацького роду Жуковських.

(Слайд герба роду)

Здавалося, його життєва дорога наперед відома: ґрунтовна початкова освіта, Полтавська духовна семінарія, державна служба в канцелярії. Але для талановитої людини це замало. І тоді людина шукає себе. Він їде на село вчителювати. Це була його перша втеча із світу, який йому набрид.

· Запитання групи дослідників:

- Чим збагатив його – дворянина – цей період життя? (*«Записував пісні й слова, вивчав мову, звичаї, обряди, повір'я, перекази українців, ніби готуючи себе до наступної праці»* (С. П. Стеблін – Каменський). *Пісня, танці, звичаї, героїчна історія, народний гумор поглибили його знання, отримані у духовній семінарії. З'явилося нове розуміння світу Батьківщини.*)
- Що важливого було зроблено? (*Не лише усвідомлена для себе значимість власного народу, а й з'явилося прагнення розказати про це іншим. Це час написання 1 – 3 частини «Енеїди». Він перший, хто підняв камінь з руїни державності і заклав його у підмурівок майбутнього.*)

· Дослідження долі митця через ключові слова:

ФОЛЬКЛОРИСТ, ЕТНОГРАФ.

4. Слово вчителя.

«За милу все терять готові: клейноди, животи, обнови, одна дорожче милой – честь...» («Енеїда»). Кохання – воно єдине здатне різко змінити долю. Таким було кохання до Марії.

“ Я тікав у світ честі й відваги, а потрапив у болото салдафонства, моральної нікчемності, де карти й горілка є головним змістом буття. Вісім років я був ад'ютантом генерала, та тільки-но почалася війна проти турків, радо подався на фронт. Це була друга втеча: від нудьги, презирства – у суворість і небезпеку.” (І. Котляревський)

(слайди, що розкривають суть війни)

· Дослідження долі митця через ключові слова: ВІЙСЬКОВИЙ

· Запитання групи дослідників:

- Скільки років військової служби припало на долю? (*11 років*)
- У яких битвах російсько-турецької війни відзначився І. П. Котляревський? (*Битва під Бендерами та Ізмаїлом.*)
- За що отримав військове звання штабс-капітан? (*Повів в атаку, що сприяло взяттю турецької фортеці Ізмаїл.*)
- Чого найбільше не терпів? (*Знущення людини над людиною. Для нього не було різниці: пан чи кріпак. Про це свідчать службові листування.*)

5. Слово вчителя.

Майже всі жителі Полтави знали його особисто й поважали. Був простим і привітним до людей. Як і батько, який, будучи письменним, писав все, що приносили люди і не брав за свою працю гроші, І. Котляревський допомагав кожному, хто до нього звертався, ніколи не чванився своєю доброчинністю.

· Повідомлення дослідницької групи.

Він був знайомий з найвпливовішими (цар Олександр І, міністр внутрішніх справ В. Кочубей), бо мав дар розповідати розумно про серйозні речі. Його цінували найталановитіші люди свого часу (історик, академік І. Срезневський, письменник М. Гоголь).

І. Срезневський, приїхавши до Полтави, запитав себе: «Чого я в Полтаві?». І відповів: «Могила (цебто Шведська) й Котляревський, ніщо інше не могло мене привабити в Полтаву.» І. Котляревський вірив у ідеали справедливості, рівності, добра. Своїм розумом, щирістю та гостинністю він вмів привертати до себе людей.

· Дослідження долі митця через ключові слова: ДИПЛОМАТ

· Запитання групи дослідників:

- Як в реальному житті проявлялися дипломатичні здібності? (*Бере участь у переговорах з буджацькими татарами під час російсько-турецької війни, переконує татарських старшин прийняти миролюбні пропозиції; як дипломат декілька раз їздив до Німеччини, не раз виконував доручення і царя, і міністра В. Кочубея.*)
- Чим було відзначено І. Котляревського за вдалі дипломатичні переговори під час російсько-турецької кампанії? (*Орден Анни III степеня*)
- Чим відзначився під час війни з Наполеоном? (*Створення козацького полку*)
- Як ще після військової служби було реалізовано організаторські здібності? (*Стає наглядцем «Будинку виховання дітей бідних дворян». Він відзначається гуманністю, теплим ставленням до дітей, розсудливою вимогливістю.*)

- Ідеї яких французьких просвітителів захоплювали І. П. Котляревського? (*Сервантеса, Вольтера*)

- Як відбилися прогресивні декабристські погляди у долі І. Котляревського? (*Став членом масонського ложа «Любов до істини», член «Товариства аматорів красної словесності»*)

6. Дослідження через світ хати.

Як світ хати розкриває людину? На що варто звернути увагу?

(слайди із садиби-музею І. Котляревського)

7. **Прийом «А я думаю так».** (*Невідповідність зовнішньої простоти та елегантності, вишуканого смаку у самій хатині, дорогі шпалери із зображенням античних героїв, багато картин, скульптур, позолочені підсвічники, вишукані меблі, вишиті рушники*)

Дослідження долі митця через ключові слова: МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ

Запитання групи дослідників:

- Власну мову він вивчав, спілкуючись із простими хлопцями та дівчатами, а які вивчив у духовній семінарії? (*Грецьку, латинь, німецьку, французьку, російську, турецьку, польську (дві останні вивчив сам). Це дало змогу читати твори в оригіналі.*)

- На якому музичному інструменті любив грати? (*На скрипці.*)

- Чим міг здивувати? (*Умів захоплююче розповідати прочитане, навіть цілий роман, цитував, мав чудову пам'ять. Добре знав героїчну та бурлескно-трагедійну українську поезію.*)

- Твори якого античного митця І. Котляревський читав в оригіналі? (*Твори Вергілія; добре знав давньогрецьку та римську літературу.*)

8. Слово вчителя.

Часи І. Котляревського – це епоха руйнації української державності, рабської покори: за 5 років до його народження - 1764 р. – скасовано гетьманство, коли йому було 6 років - 1775 р. – зруйнована Запорізька Січ. Малим він пам'ятав, як царські війська йшли повз його двір. Тоді він мало що розумів, та бачив сумні очі батька і сльози матері. То було народне горе. До 1800 р. – Україна вже московська провінція, були затерті всі сліди української державності.

“Він перший почав писати мовою, якою говорило населення цілого краю. Він зробив цю м'яку, виразну, сильну, багату мову мовою літературною, і українська мова, яку вважали лише місцевою говіркою, з його легкої руки залунала так голосно, що її звуки рознеслися по всій Росії.” (В. Короленко)

Напевне, розумів: щоб знищити націю, не потрібна їй війна, в народі треба забрати лише 4 речі: мову, історію, традиції та національну церкву (віру).

Тому задумана «Енеїда» - це спроба все це повернути і відкрити малоросам Україну.

Дослідження долі митця через ключові слова: одинока постать з надією на воскресіння держави. ПИСЬМЕННИК

Запитання групи дослідників:

- У якому місті було надруковано I – III частини «Енеїди»? (*Петербург*)

- У якому місті було вперше надруковано «Енеїду»? (*Харків*)

- Скільки років витратив автор, щоб написати поему? (*26 років.*)

9. Слово вчителя.

«Енеїда» - це твір-звернення до нового покоління, що знатиме своє призначення, буде собі і небом, і сонцем, не плаватиме за течією, співатиме не сумних пісень, а героїчних, не любитиме пустих слів, не загубиться у лабіринтах вічності, а буде справжнім.

Дослідження долі митця через ключові слова: ПОЛІТИК

10. Слово вчителя.

Бути політиком – це не говорити про серйозні речі із кам'яним обличчям. У чому особливість політики І. Котляревського спробуємо дослідити.

11. Дослідження через текст: читання уривка із поеми «Енеїда», визначення особливостей художнього письма.

(Серед сміху – підтекст, що потребує роздуму.)

Дослідження долі митця через ключові слова: ГУМОРИСТ

12. Слово вчителя.

Володіючи даром глибокої спостережливості, вмінням художнього образного узагальнення, він творив оригінальні образи, часто гумористичні, але для І. Котляревського «Енеїда» жартом ніколи не була. «Ніхто не присвячує жарту кращих років молодості, не вважає його завданням свого життя ... Котляревський відчував усю важливість та серйозність задуманої справи.»

(М. Мінський)

13. Відкриття через портрет.

Чи можна згодитися із думкою: « Лицар із лицем філософа, який приваблював людей розумом та веселою вдачею». Доведіть чи спростуйте.

14. Слово вчителя.

Любив гарні харчі з національних страв та добре вино. Був не проти пограти в карти, бостон чи віст, а дам займав дотепними сповідями. На кінець вечора завжди зберігав якийсь анекдотець.

А театр став стихією його душі. Всього дві п'єси : «Наталка Полтавка» та «Москаль-чарівник» - а в них ожила українська душа, з її оберегами та її сутністю.

Дослідження долі митця через ключові слова:

ТЕАТРАЛЬНИЙ ДІЯЧ

Повідомлення дослідницької групи.

Він брав участь у виставах. Грав сам і був режисером аматорських п'єс. Якщо потрібно було переробити якесь місце у п'єсі, він зараз же придумував нові діалоги чи вирази, дуже добре володів версифікацією. З 1816 р – директор театру. Багато допомагав артистам. При його сприянні їм було надано житло поблизу театру. Напевне, тоді прийшло усвідомлення: «Зміст має лише життя прожите для інших».

(слайд – Полтавський театр)

Запитання групи дослідників:

- Які ролі вдавалися йому найкраще? (*Прегарно виконував комічні ролі*).
- Скільки років був режисером та директором Полтавського театру? (*5 років.*)
- Чи була воля для митця просто словами, які вчинки це підкреслюють? (*Мав 8 відданих кріпаків, яких перед смертю відпустив на волю.*)

15. Слово вчителя.

Скільки граней таланту мала ця людина? Чи варто рахувати. Та найбільшим є, напевне, його вміння відчувати талант іншої людини, сприяти його розвитку. Те тепле ставлення Т. Шевченка до І. Котляревського не випадкове, бо він показав приклад: як рятувати талант від неволі, сприяючи викупу з кріпацтва актора М. С. Щепкіна. (слайд – портрет М.С. Щепкіна)
І, може, це і є дорога до висоти.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

1. Роздум над епіграфом.

То чи й справді – « Ми просто йшли... »?

2. Творче завдання.

Визначити життєві позиції І. Котляревського.

3. Слово вчителя.

У 1903 році у Полтаві споруджено пам'ятник І. Котляревському, на кошти зібрані серед народу. То було істинне визнання таланту.

4. Прийом «Якби ти був скульптором».

Узагальнити знання про особистість, з ряду інформації виділити головне, дати власну характеристику. Створити пам'ятник І. Котляревському через символічні деталі.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Заповнити таблицю-опору: «Особистість Івана Котляревського», враховуючи: час, місце народження, родина, навчання, робота, місце проживання, життєві позиції, творчість, основні твори, жанр, особливості стилю, новаторство.
2. Прочитати матеріали про історію написання «Енеїди» та її значення у літературному процесі.
3. Прочитати І частину поеми «Енеїда», визначити ключові епізоди.
4. Індивідуальне етнографічне дослідження.

АБО КОЛИ НЕМАЄ ЧАСУ НА ПОРАЗКИ (За поемою І. П. Котляревського «Енеїда».)

Мета: дослідити через систему деталей основні причини написання поеми, прослідкувати як через художній твір реалізується основна його ідея; удосконалювати вміння аналізувати і синтезувати факти, робити власні висновки; сприяти вихованню творчої особистості.

Обладнання: портрет письменника, слайди «Енеїд» різних часів, слайди з етнографії, таблиця «Дорога випробувань Енея», карта «Середземномор'я».

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Слово вчителя.

Інколи для митця достатньо лише одного твору, щоб кардинально змінити літературну епоху. Таким твором і стала «Енеїда».

2. Проблемне запитання.

Чи й справді, змінилася літературна епоха та з'явилася надія на відродження нації? Спробуємо розібратися.

3. Думка-речення: «Енеїда» І. Котляревського твір про ...

4. Запитання для дослідження:

- Чому увагу привернула саме Вергілієва «Енеїда»?

(1. Жанр героїчної поеми був особливою ознакою літературної епохи.

2. І. Котляревський володів вмінням віртуозного римування.

• **Словникова робота.** Поема – віршований ліро-епічний твір про неординарні події та сильні характери, розвинутий сюжет поєднаний з ліричними відступами.

3. Твори Вергілія читав в оригіналі; добре знав давньогрецьку та римську літературу.

4. «Енеїда» Вергілія про подорож Енея – сина дарданського царя Анхіза і богині Афродіти, але вона має зацепку пов'язану з Україною – це Троя.

Римський поет Вергілій, описуючи заснування Риму, проводить ниточку від славної Трої. Про те ж давнє коріння нашого народу часів Трипілля говорить й І. Котляревський.

5. Сюжет зруйнування відповідав історичній добі. А показ дороги, побудови нового - задуманій ідеї твору.

6. Політична ситуація не дозволяла прямо виражати свої ідеї, тому підтексти приховані. Твір ніби про одне – знищення Трої, подорож Енея, заснування Риму, але зрозумілим є інше: зруйнування Січі, як основи державності, дороги до відродження.)

5. Слово вчителя.

В. Шевчук: « У XVII ст. існувала традиція називати Київ Троєю... І. Котляревський добре знав літературу українського бароко: в його поемі знаходимо не один її мотив, по-своєму перероблений ». Значить і про цю традицію знав також. А так як поняття Україна та Київська держава набули синонімічності, то на думку В. Шевчука: «Чи не стала Троя Вергілія спробою згадати Трою-Київ, тобто знову пов'язати античне і місцеве, нагадавши, що дух незнищений.»

6. Запитання для дослідження:

- Що вказує на свідоме стильове переформатування поеми?

(1. Стильова заміна з високого стилю на низький (героїчна поема в травестійно-бурлескному стилі) дала можливість зразу ж заявити про оригінальний твір, а не переробку.

• **Словникова робота.** Травестія – літературна переробка серйозного героїчного твору в жартівливий. Виникає дисгармонія змісту і форми.

Бурлеск – трактування «високої» теми низьким стилем.

2. Пряма вказівка на «український світ»: « Еней ... козак... ». А значить і змінюється часовий простір та місце дії. «В античні умови, в прадавні міфи повів він своїх запорожців, та вони від того не перестали бути запорожцями» (О. Гончар).

3. Смілива заява про самобутність української мови, самодостатність українського народу, його життя і подвиги.)

- Що дало змогу так яскраво представити «український світ» у творі? (Фольклорно-етнографічні записи, вивчення мови допомогли на межі України й Малоросії, держави і губернії ствердити: український народ існує, і не лише існує, він живе, бо має свою мову, історію, традиції, віру.)

7. Етнографічне індивідуальне дослідження (з використанням слайдів).

- У поемі використані назви *українських міст*: Полтава, Опішня, Лубни, Кемберда, Гадяч, Будища, Горбанівка, Київ; *місцевість*: степ.
 - *Українські імена*: Ганна, Терешко, Панько, Охрім, Харко, Лесько, Олешко, Пархом, Феська, Тарас.
 - *Одяг*: бриль у Меркурія, очіпок грезетовий у Венери, козухи, свити, червоні чоботи, кораблик бархатовий у Дідони, запаска, жупани, лахміття.
 - Згадано більше *українських страв*, ніж у спеціальній праці Миколи Маркевича «Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян», 1860 р.; лубенський коровай, полтавські пундики.
 - Власне *українські речі*: рушники, ослін, макогон, полив'яні миски, казани, люлька і кресало, кремінець, мітли.
 - *Українські танці*: панас, журавель, хрещатик, гори дуб, гоцак, третяк, хлюст.
 - *Музичні інструменти*: «бандура горлиці бриньчала, сопілка зуба затинала, а дудка грала по балках... санжарівки на скрипці грали...»
 - *Звичаї та обряди*: йти з хлібом і сіллю, триразові поклони, підшіптування від переляку, нашити рушників для старостів, рвати трави на Костянтина, вечорниці, ворожіння, тризна (поминки); героїказок та речі: цар Горох, Баба-Яга, Телесик, Коти горох, Іван Царевич, сап'янці - скороходи, килим-самольот, скатерть-самобранка.
 - У поемі використано більше 80 *фразеологізмів*.
 - *Цілючі рослини*: васильки, папороть, шавлія, Петрів батіг, конвалія, любисток, просерень, чебрець, м'ята, дурман, очерет.
 - *Транспорт*: берлин, ридван.
 - *Історичні події та часи*: часи татар, походи запорожців проти турків, Гетьманщина, Полтавська битва 1709 р., згаданий Максим Залізняк; часи чумакування.
 - *Козацька зброя*: бунчук, бубни, булава, списи, мушкети, палаші.
- Отож, «Енеїда» І. Котляревського – справжня етнографічна енциклопедія.

III. ОГолошення теми і мети уроку. мотивація навчальної діяльності

IV. СПрийняття та усвідомлення навчального матеріалу

1. Слово вчителя.

Поема «Енеїда» починається спаленням Трої. По суті, поразкою. Це кінець, але це і початок... Вся дорога, всі випробування – це спроба розібратися, чому відбулася ця поразка. Хто винен у тому, що давнє могутнє державне утворення Троя – Україна-Гетьманщина із Січчю знищено. Це дорога перетворення героя і цілого народу. І щоб зрозуміти її – потрібно нею пройти. (Протягом дослідження буде утворюватися « Дорога випробувань Енея»:

Троя _____ Середземне море _____ Карфаген _____

2. Бесіда.

- Троя. З предковічної землі – «скирта гною». А яка реакція ватажка? («Тягу дав», «П'ятами з Трої наживав», «куди очі почухрав».)
- **Словникова робота.** «Тягу дав», «П'ятами наживав» - жартівливі фразеологізми – «втекти»; ««куди очі почухрати» - «абикуди».)
- Чому використані саме такі засоби? (Це показ суті героя: головне врятуватися, але життєвої цілі не усвідомлено.)
- Чому ж твір починається так: « Еней був парубок моторний і хлопець хоч куди , козак... завзятіший од всіх бурлак...». Яка роль цієї цитати? Чому з'являється невідповідність слів « моторний», «козак», «завзятіший»? (Він сильна особистість здатна змінити світ, вибраний богами збудувати сильне царство – Рим, але це не є його життєвою ціллю.)
- Які деталі-характеристики можуть це підтвердити – героя немає? («Слізьми троянці облились», «Еней прочувався, проспався... обридло», «І сам не знав куди слонявся», «Волочимся без талану...», «Еней по берегу попхався... слонявся і в город причвалав...»)

Дослідження слова.

Іти – слово пов'язане з дорогою, але у творі автор свідомо замінює його синонімами, які розкривають психологічний стан особистості, що рухається, і якимось чином дійти до своєї цілі:

- « слонятися» - іти без цілі;
- « волочитися» - іти дуже повільно;
- « причвалав» - насилу йти.

- Чи виправдано є думка Венери: « Куди йому уже до Риму?» (Слабкість духу: постійний плач, страх і тікання від проблем - не дає можливості до звершень. Це підкреслюють і фразеологічні авторські характеристики: «піджав хвіст, мов собака» (страх і слабкість), «дав драла» (втечі); його троянці – «обідрані» - доведені до цілковитого зубожіння.)

3. Слово вчителя.

Причини такої слабкості варто шукати не у самій суті Енея, а в тому світі, що його оточує.

4. Запитання.

- Що це за світ? (Світ моря –життя та тих, кому воно підвладне – боги.)

5. Складання асоціативного ряду.

Боги – вершители долі, закон, миролюбність, доброта, любов, чудеса.

6. Робота в групах.

- Світ богів – вершителей долі нації, еліти, який він? Чи може така еліта сприяти розквіту держави? (Три групи проводять текстове дослідження, заповнюючи схему:

Боги	Авторська характеристика	Які риси розкриваються
Зевс (Юпітер – за рим. міфол.) – верховний бог, глава олімпійської сім'ї.	- постійні бенкети: « ...тоді кружав сивуху і оселедцем заїдав, він сьому випивши восьмуху, послідки з кварти виливав»; - «Я в правді твердий так, як дуб»; - мова лайлива: «Занишкніть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу: мовчіть! Роти пороззявляйте, хто писне, - морду розміжжу!»	П'янство, самодурство, пихатість, грубість
Юнона – дружина Зевса, богиня шлюбу (посварила з Афродітою за яблуко краси Паріса)	- постійні сварки та інтриги: «розкухкудахалась, як квочка»; «чи довго будете казитись... щодень поміж себе сваритись і смертних з смертними травить»	Інтриги, заздрощі, жорстокість
Афродіта (Венера – за рим. міфол.) – богиня краси і кохання, богиня Весни	«Венера молодиця сміла, бо все з воєнними жила, і бите з ними м'ясо їла, і по трактирах пунш пила...»	Гулянки, бездуховність
Іол	«пане-свату» «Еол, оставшись на господі, зібрав всіх вітрів до двора...»	Хуторянство (думає лише про себе), продажність, хабарництво
Нептун	«Нептун іздавна був дряпичка... шатнувся зараз із запічка, півкопи для його кусок...»	Хабарництво, ледарство
Меркурій	«Прискочив, мов котище мурий до сирних в маслі пирогів.»	Зажерливість

7. Запитання.

- Чи випадково автор наголошує на ці риси? (Жоден з них не думає про державні інтереси, не звертає увагу на культуру, освіту. Живуть сьогоденням, а не майбутнім. Вони і є причиною психологічного каліцтва сильної людини, яка приймає ці закони.)

8. Дослідження через деталь.

Доведіть думку текстом. (При доведені риса підкреслюється у таблиці.)

Еней, щоб море заспокоїлося дає хабара Нептуну.

Спочатку їжа, потім душа. («Все військо добре убирало, аж поза вухами ляцало, один перед другим хватав», «лигали, глитали»; «хлистали»)

Карфаген: їжа, жінки, бенкети, гулянки «до дуру», зрада.

Дідона, Лавісія, Латин, Турн – проекція на українсько-польське панство, козацьку старшину, офіцерство, що потонуло в розвагах, а від «розумна пані... дуже працююча», «завзятий цар» залишилися лише прикметники.

Герої постійно п'яні: «Щодень було у них похмілля, лилась горілка, як вода, щодень бенкети, мов весілля, всі п'яні, хоч посунь куда», «І то ж що божий день гуляють, дуріють, казяться, співають, а завтра знову починають, і так щоденно дні минають.»

Еней нічим не відрізняється ні від владної еліти, ні від панства («Тут не боявся і Юнони, пустився все бенкетувать», «Іще гуляти захотів і, цупко піною напившись, ведмедів привести звелів»)

9. Творче завдання. «Кольористичний портрет Енея».

Через кольори передати сутність героя, вмотивувати вибір.

10. Слово вчителя.

Перша і друга частина поеми яскраво відображає український світ, з його гостинністю, піснями, танцями, звичаями, обрядами. Це те, що складалося віками, передавалося з покоління в покоління, те, що має давній родовід та національне коріння, те, що палили, але не знищили, як незнищенним є дух. А значить є надія на майбутнє. Письменник показує малоросам українську культуру, багату і захоплюючу. Але мудрість І. Котляревського у тому, щоб серед розмаїття показати і вади – найстрашніше: заміна духовного матеріальним, гулянки «до дуру» відучують мислити і думати про державні інтереси.

11. Запитання.

- Якщо дивитися на карту, то Карфаген – місто в Африці, а це - збій з курсу. Чим є місто у творі: дотримання сюжету чи щось інше? (Це показ вибирання другорядного замість головного, про яке нагадується «ненароком».)

V. ПІДСУМОК УРОКУ

Завдання.

Спрогнозуйте долю Енея. Чи легко вдасться йому побудувати Рим?

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Прочитати II - III - частину поеми «Енеїда», визначити ключові епізоди.
2. Проаналізувати, яку роль відіграють деталі при зображенні пекла.

ДОРОГОЮ ДО ПЕКЛА, ЩО ВЧИТЬ ВИСОТИ (За поемою І. П. Котляревського «Енеїда».)

Мета: через сюжетні та позасюжетні деталі твору розглянути особливості еволюції головного героя, чинники, які спричинили до змін, визначити проблеми, порушені у творі та позицію автора; удосконалювати вміння аналізувати і синтезувати факти, робити власні висновки; сприяти вихованню творчої особистості, довести важливість цілеспрямованості та сили волі у формуванні особистості.

Обладнання: портрет письменника, таблиця «Дорога випробувань Енея», карта «Середземномор'я».

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Бесіда.

- Випробування. Яка їх роль у житті людини?
- Чи випробовує життя Енея?

III. ОГолошення теми і мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

(Протягом дослідження будується « Дорога випробувань Енея»:

Троя _____ Середземне _____ Карфаген _____ Сицилія _____ Кумська _____
море _____ земля _____

1. Слово вчителя.

І. Котляревський використовує давню українську літературну традицію побудови художнього твору: казкове перевтілення через випробування нікудишнього героя у справжнього.

2. Бесіда.

- Чи відбулось це перевтілення Енея дорогою між Карфагеном і Сицилією? (*Ні, але ця дорога не марна, вона дає приклади справжності, сили духу, повернення суті «козацтва»*)
- На який образ автор звертає увагу? (*Охрім*).
- Яка його роль у творі? (*Це надія самого автора на відродження лицарської суті.*)
- Але чи можливе це відродження у душі Енея? (*Так, в Сицилії він згадує про своє коріння (вперше) – і справляє поминки по батькові. Шанування батьків – одна із сходинок відродження душі, хай і підсвідомої, бо такою є традиція.*)
- Чи змінила Сицилія Енея? (*Ні, знову все повторилося: п'янство, гулянки, кулачні бійки. Знову про місію було забуто.*)
- Чим є підпал флоту: чи лише коверзування Анони? (*Це маленьке спалення Трої, це змога пробудитися.*)
- Чому ж Еней реагує так: «Злякався, побілів, як сніг...», «Кричав, опарений мов пес»? (*Бо це ще не ватажок здатний приймати розумні рішення. Він боїться, бо безсилий. Від нього нічого не залежить. Флот тушить дощ.*)
- Яка думка вказує на не усвідомлення власної місії? (*«Чи тут остатись, чи поплити?»*)

3. Творче завдання.

«Мої поради герою».

4. Слово вчителя.

Дотримуючись традицій української сутності, свої поради через сон герою дає і батько - Анхіз. Це він нагадує Енею про його життєву місію:

«Прокинься, пробуркайся... проходись... придерж своїх, щоб не впивались... пливи...». А ще просить спуститися до нього в пекло. Так для Енея починається нова дорога – дорога до пекла, яка має його змінити.

5. Запитання.

- Чи усвідомив Еней слова батька? (*Немає віри у своє призначення.*)

6. Прокоментуйте.

«Дрижав од страху і трусився», «Їхав щось несміло», «Поплакавши і поридавши, сивушкою почастувавсь... на богів не полагався і батькові не довіряв...», «Не знав троянець ні один, куди, про що і як швендюють...», «поблудивши по морях...».

Дослідження слова

«швендіати» – по-дитячому безтурботно пересуватися;

«блудити» - іти і не бачити чи не знати шляху.

7. Слово вчителя.

Ці слова розкривають сутність особистості, яка хоч і популярна, є ватажком, але не має чогось найважливішого, їй все чуже, вона не чує, що варто чути, вона не навчена відчувати і довіряти власному серцю. Протягом всієї дороги їй дискомфортно, бо немає відчуття реалізованості. Вона не знає куди вона йде і чого.

Кумська земля в реальності не існує. Це вигаданий світ межі, тут живе ворожка, яку І. Котляревський називає «Баба-Яга».

Словникова робота.

Баба-Яга - суто український казковий образ проводиря, що живе на межі двох світів: реального та ірреального.

8. Бесіда.

- Яким є світ Баби-Яги Сивілі? (*Вона частина вже існуючого світу, тому хабарництво для неї природна справа: «Ти знаєш, дурень не бере...». Ці закони придумала не вона, але, щоб жити, вона має їх виконувати.*)

- Чи має вона своє призначення, чи усвідомлює його? (*«Людам в нужді помагаю». Тому вона веде Енея до пекла.*)

9. Прокоментуйте:

«Утрись і більш не слинь» та «Моторний, смілий молодець». Для чого ця невідповідність характеристик Сивілі? (*Характеризує яким є і яким має бути.*)

10. Запитання.

У творі Вергілія пекло згадується побіжно. Чому воно існує в І. Котляревського з переліченням всіх гріхів? (*Пекло – це показ занепаду духовності. Люди грішать, а отже несуть у світ зло.*)

Дослідження слова.

«Пекло» – походить від «пекти, очищувати вогнем».

11. Прийом «А я думаю так».

На які гріхи варто звернути увагу особисто нам?

12. Слово вчителя.

А пекло переповнене, бо у суспільстві панує повний безлад, бо найголовніші закони предків розвіяно, а про відповідальність забуто. Це показ життя після загибелі Козацької держави.

І лише ті, «які правдиву жизнь вели», хто не забув про громадський обов'язок та Батьківщину, опинилися у раю. Це шанс, який має кожна людина, але не всі йдуть цією дорогою, хоч і знають про неї.

Напевне, так було й з Енеєм, тому знову, уже втретє, звучить нагадування про місію, послану богами, з уст ворожки у пеклі: збудувати державу.

13. Запитання.

- Чи випадковою є триєдність? (Триєдність - одна з ознак української свідомості. Тричі сказане набирає ознак сили. Тепер Еней почув і повірив.)

V. ПІДСУМОК УРОКУ

1. Творче завдання. «Кольористичний портрет Енея».

Через кольори передати сутність героя, вмотивувати вибір.

2. Запитання.

- Над чим змусив замислитися урок?

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Прочитати IV - VI частини поеми «Енеїда», визначити ключові епізоди.

2. Які закони українського козацтва можна прослідкувати у творі, коли й сама згадка про Запорізьку Січ була недопустима.

«ЛЮБОВ К ОТЧИЗНІ, ДЕ ГЕРОЇТЬ», АБО КОЛИ КРАПКУ СТАВИТИ ЗАРАНО.

(За поемою І. П. Котляревського «Енеїда».)

Мета: через сюжетні та позасюжетні деталі твору розглянути особливості еволюції головного героя, чинники, які спричинили до змін, визначити проблеми, порушені у творі та позицію автора; удосконалювати вміння аналізувати і синтезувати факти, робити власні висновки; сприяти вихованню творчої особистості, довести важливість цілеспрямованості та сили волі у формуванні особистості.

Обладнання: портрет письменника, таблиця «Дорога випробувань Енея», посібник Б.Яценка « Таємниці давніх письмен», стаття В. Шевчука «Енеїда» І. Котляревського в системі українського бароко».

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Слово вчителя.

У 1798 році у Петербурзі, столиці російської імперії, де Україна всього лиш малоросійська провінція виходить друком три частини «Енеїди». Здавалося б, Еней усвідомив своє призначення, тепер він уже зможе заснувати Рим. Можна ставити крапку. Чому ж І. Котляревський пише ще три частини поеми?

2. Прийом «А я думаю так».

III. ОГолошення теми і мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

(Протягом дослідження будується « Дорога випробувань Енея»:

Троя __ Середземне __ Карфаген __ Сицилія __ Кумська __ Латинська
море земля земля

1. Бесіда.

- А коли крапку ставити зарано?
- Чи усвідомлює Еней своє призначення?

Словникова робота. Призначення – те, що необхідно здійснити; завдання, ціль. 2. Те, що визначено наперед, приречено комусь; доля.

- На скільки він змінився після пекла? (*Віра у свої сили допомагає з легкістю долати перешкоди: пропливти острів Цірцеї, де троянці могли пропасти, перетворившись на волів (підтекст можна знайти у закріпаченні), доплив до Латинської землі, тепер знає, що робити.)*

- Чи відбулося переродження? (*Ще нічого не зроблено, але є уже прагнення.*)

2. Дослідження через деталь.

« Троянці з хмелю просипались... Пішли, щоб землю озирать, де їм призначено селитись, жити, будуватися, женитись...». У чому відмінність від попереднього життя троянців? (*Будувати і женитися – це дія направлена на майбутнє, а не на сьогодення, як було раніш.*)

3. Бесіда.

- Чи випадково є деталь: за тиждень «вивчили латину»? (*Всі троянці мали сильний розумовий потенціал, але ніколи його не використовували.)*

- Але чи легко відмовитися від власних недоліків? (*Ні, тому знову все зводиться до гулянок.)*

- Підтримуваний богами Еней все ж не спішить виконувати свою місію, чому? (*Бо він ще не герой, він не відкрив себе повною мірою.)*

4. Слово вчителя.

Енею, як і автору, важливо розібратися, яким є його теперішній світ. Бо коли писалася четверта частина, все переплелось: народи, безкінечні війни, потрясіння. «Війна в кровавих ризах тут...».

І невідповідно виникає запитання: «Енею! Де тепер душа?»

5. Бесіда.

- Чому проти героя повстав світ: «Весь мир на його напустився»? (*Це ще одна реалія часу: будучи в центрі катаклізмів (і Україна зокрема), так чи інакше зачіпалися чийсь інтереси. Безкінечна й безнадійна боротьба.)*

- Чи випадково повчання Еней отримує від очеретяного діда? (*Мудрість йде від землі, і вона в об'єднанні проти ворогів. Це давня українська практика.*)

- Чому на відміну від троянців прикладом для наслідування стають саме латини? (*Вони дотримуються законів українського козацтва, їх призначення - у захисті отчизни. Ось він, незнищений дух козацтва:*

« Відкіль та храбрість уродилась», «По городам всяк полк назвався, по шапці всякий розличався... пошили сині всім жупани, на спід же білії каптани, - щоб був козак, а не мугир» (професійне військо), «оддавали все на рать... своїй отчизни для сторожі», давали присягу.

Для троянців ця земля ще була чужою, а тому не було й усвідомлення: ради чого?!)

- Чому Низ та Евріал, що є уособленням патріотизму у творі, не троянці?

(*Троянці лише вчать вірності присязі, бойовій дружбі, мужності, саможертвовності.*)

- А коли стають героями? (*Коли усвідомлюють « де общее добро в упадку, забудь отца, забудь і матку, лети повинность ісправлять», « умри на полі, як герой».*)

- Чи втрачена душа троянців? Чим займаються вони у вільний час? (*Співають пісень про Сагайдачного та Січ. Вони не забули свою мову, звичаї, історію. А значить є шанс на відродження.)*

- Які зміни відбуваються з троянцями, коли треба захищати Нову Трою (образ нової Козацької держави), бо її хоче зруйнувати Турн? (*Вони вже справжні оборонці. Гультипаки, гравці, п'яниці відчували рідну землю, так просипається саможертвна козацька душа.*)

- Турн звертається до свого війська: «Ребята!», а як – Еней, чому? (*Козацтво! Лицарі! Трояне! Тобто козацтво і трояне це те саме.)*

- До кого звернені ці слова: «Любов к отчизні, де героїть, там сила вража не устоїть, там грудь сильніша од гармат...»

(*До нащадків. Бо якщо перші три частини – це ствердження існування нації, то наступні три – це показ дороги її збереження: через освіту, будівництво, любов та захист.*)

- Поєдинок Турна та Енея. Для чого він, коли основні підтексти вже визначено? (*Це і є поставлена крапка. Перемогти Турна-загарбника, що «прямий, як сосна, величавий, бувалий, здатний, тертий, жвавий», що бере собі у поміч злого духа, означає перемогти темін, воскресити державність, зберегти майбутнє свого народу.*)

- Прокоментуйте деталь: зброя для Енея, виготовлена Вулканом, була прикрашена образами героїв українського героїчного епосу, чому? (*Ці рідні обереги надавали сили у найвідповідальніші життєві моменти.)*

- То для чого автору було вдаватися до давньої традиції в українській літературі: використання мотиву переродження? (*Тепер Еней «не парубок моторний», а герой справжній: відважний*

мудрий ватажок, князь, провідник. Який «один за всіх не спав, він думав, мислив, умудрявся (бо сам за всіх і одвічав»).

6. Слово вчителя.

У поемі (як і в житті) Еней не збудує Риму, лише Нову Трою (нову козацьку державу), але все ж виконає свою місію засновника. Біле місто (сильну майбутню державу) збудує Енеєвий син, як напропорочив очеретяний дід.

7. Творче завдання. «Кольористичний портрет Енея».

1. Через кольори передати сутність героя, вмотивувати вибір.
2. Порівняти ««Кольористичні портретів Енея» різних періодів.

8. Слово вчителя.

У 1846 році археологи знайшли поблизу міста Креччо в Італії гробницю, де, як гадають, був похований Еней. На надмогильному камені був напис, зроблений етрусською. Спроби розшифрувати цю давню мову були марними до тих пір, поки не порівняли її ... з староукраїнською.

Зараз учені все більше схиляються до того, що найдавніше населення Італії, зафіксоване історично, - це носії трипільською культури.

Чи знав про це І. Котляревський? Адже він уперше в українській літературі звернувся до образу Енея в час, коли сама Троя ще не була знайдена, але свідомо уподібнив троян до українців.

Напевне, знав, занадто загадковою особистістю був цей митець.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

1. Слово вчителя.

Структура «Енеїди» грандіозна, вишукана та складна, система підтекстів вражаюча. Твір водночас традиційний і новаторський, бо автору вдалося поєднати літературу бароко, українську народну творчість (пісні, героїчний епос, казки) з травестійним класицизмом та початками романтизму. Твір на рубежі давньої і нової літератур.

2. Думка-речення: «Енеїда» І. Котляревського твір про ...

(*коріння, політичну ситуацію і віру у створення власної держави - сильної і могутньої. Якщо малороси самі цього захочуть, нагадають, що вони українці, і виконають свою місію.*)

3. Слово вчителя.

І. Котляревський мав свою місію. Він не йшов так довго, як Еней, йому не потрібно було нагадувати про неї. Все життя він знав її усвідомлено: відродити понищену українську сутність.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Написати лист до І. Котляревського «Мій лист у вічність», де визначити ті істини, що стали важливими особисто для вас.
2. Прочитати п'єсу «Наталка Полтавка»

ЧИ ТИ ЗА МЕНЕ ДУШУ ВІДДАСИ? АБО В ЧОМУ ВІЧНА ПРОБЛЕМА ЩАСТЯ (за п'єсою І. Котляревського «Наталка Полтавка»)

Мета: в процесі опрацювання теми створити таку духовну атмосферу, яка ввела б старшокласників у світ головних героїв, їх мрії і прагнень, звернути увагу на авторські засоби розкриття цього світу; розвивати образно-асоціативне мислення, вміння самостійно робити висновки; виховувати творчу особистість.

Обладнання: п'єса І.Котляревського «Наталка Полтавка», запис пісень «Віють вітри , віють буйні» та « Ой я дівчина Наталка», картки із піснями Наталки, Возного та Петра.

Тип: урок – дослідження.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація пізнавальної діяльності

1. Слово вчителя.

Сьогодні ми помандруємо з вами на Полтавщину. Туди, де тиха Ворскла не раз чарувала своєю красою. Скільки бачила вона бід і радості, зловтіхи і щирості, довіри й обману, горя і щастя. Скільки раз людські почуття виливалися у вічні пісні, що несла вона у далеч разом із вітром.

(Звучить пісня « Віють вітри, віють буйні»).

Можливо, саме цю пісню почув І. Котляревський, коли тихими вечорами писав свою «Наталку Полтавку» , пригадавши щось своє, давнє і болюче.

2. **«Думка-речення».** Як ви охарактеризували б п'єсу?

«Наталка Полтавка» – твір про...

(Твір про вибір між почуттями та достатком, вибір, який робить кожен у своєму житті.)

III. Оголошення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Як, на вашу думку, пов'язується назва теми уроку з твором І.Котляревського?

IV. Сприймання і засвоєння нового матеріалу.

1. **Складання асоціативного ряду до слова *щастя*.**

(Він використовується при аналізі твору.)

2. **Колективне дослідження.** Хто із героїв прагне бути щасливим?

(Складання разом з учнями любовного трикутника.)

Наталка

Возний

Петро

3. **Запитання.**

Що є щастя для Наталки, Возного, Петра? (Підкреслюється різними кольорами в асоціативному ряду).

Як тісно переплелися їх долі, і лише від них, від щирості їхніх душ, залежить щастя. А які вони ті душі? Що в них більше – щирості чи розрахунку?

4. **Робота у групах.**

Кажуть пісня – то душа.

Завдання для груп. Дослідити душу героїв через пісні.

1 група. Дослідити душу Наталки через її пісні (№ 1, 3, 8, 11, 19).

2 група. Дослідити душу Возного через його пісні (№ 2, 6)

Згрупа. Дослідити душу Петра через його пісні (№ 13, 15, 16).

(Обговорення у групах 5 хв.)

5. **Дослідження через пісні образу Наталки.**

(Обґрунтована відповідь першої групи.)

Увага звертається на деталі: «билинка», що символізує самотність, самотність; «полетіла б я...» - уособлення себе з пташкою підкреслює духовну висоту, а те, що «крил я не маю» - ті обставини, в яких опинилася дівчина; «чесного роду» - найвища ознака характеристики людини для героїні, багатство для неї стоїть набагато нижчому щаблі; «кого раз полюбить...» - вірність; «вода каламутна» - так передається нещирість почуттів до Возного, вимушеність їхніх стосунків; «спаси мене...» - пошук свого захисника; нелюбов для неї асоціюється зі смертю. Через усі пісні проходить тема нещасливої долі внаслідок жіночої самотності.)

6. **Бесіда.**

- Що для неї є щастя?

(«Жити люб'язно і дружно, бути вірними до смерті і допомогти одні одному».)

- Чи була б вона щаслива з Возним? Чому? Щоб вона втратила?

- Чому Наталка згоджується на одруження з Возним? Чи можна це було прогнозувати?

(Вибірний: «Крім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, як вона поважає матір, шанує всіх старших себе»; Терпелиха: «...вона добра у мене дитина»;

Наталка: «Я покоряюсь вашій волі,...перенесу своє горе, забуду Петра і не буду більше плакати».)

- Це були слова до матері, а що ж було на серці допомагає зрозуміти внутрішній монолог, бо з собою можна бути щирою.

7. **Завдання.**

Якби ви були режисерами, то як би зобразили внутрішній стан дівчини, через які деталі-символи, кольори.

8. **Дослідження через текст.**

- Вчитель читає монолог Наталки: «Трудно, мамо, викинуть Петра із голови...»

То чи вартими були бажання матері, чи не егоїстично це? Чи можна її виправдати?

(«Бідність, сльози і перебори твої покладуть мене в домовину...»)

- Чому мати не співає жодної пісні? (Приземлена душа не співає.)

- **Вчитель.** Мати вибрала Возного. А який він – цей Возний?

Чиновник, хабарник, зловживач своїм становищем – так критики не раз характеризували цього героя, але спробуймо їм заперечити, бо людина, яка здатна на кохання – уже Людина.

9. Дослідження через пісні образу Возного.

(Обґрунтована відповідь другої групи.

Увага звертається на деталі: «не знав я любові...» - тому, маючи багатство та владу і не знайшовши щастя, саме любов стає найнеобхіднішою для душі; «настав мой час», «ти мой рай» - він просто закохався; пісня Г.Сковороди дає можливість визначити високий рівень його розумових здібностей, він не лише спостерігає за життям, а й аналізує його. «Доля есть слепая!» - відкриває суть його невдач. Він здатен бути захисником, здатен подарувати весь світ тій, кого любить, здатен на самопожертву, але він, як і Петро, не борець за своє щастя, бо повністю покладається на долю.

Я вважаю, що образ у якійсь мірі є автобіографічним, це спроба самим І.Котляревським зрозуміти себе.)

- А чи щире кохання Возного ? Доведіть свою думку, використовуючи прийом дискусійної сітки.

10. Робота у групах.

1 група. Кохання Возного щире.

2 група. Кохання Возного не щире. (Обговорення у групах.)

Дискусійна таблиця : « Чи щире кохання Возного?»

ТАК	НІ
- Людина при посаді, дворянин.	- « Лучче синиця в жмені, як журавель в небі»
- «Люблю тебе до безкінечності.»	
- «Я тебе люблю і женитися на тобі хочу.»	- «Без отстрочок, волокити і убитков получитьи
- «Не взираеть ні на породу, ні на состояніє. Оная любов все ровняеть.»	во вічноє і потомственое владініє тебе –движимое і недвижимое імініє для
- «Ти одна заложила єму позов на вічнії роки, і душа моя єжечасно волаеть тебе...»	душі моєй – з правом владіти тобою спокійно, безпрекословно і по своєй волі.»
- «Що вона ...одна моя госпожа.»	
- «Я одказуюсь од Наталки і уступаю Петру во потомственое владініє з тим, її благополучною...» для тебе».	- «Єжелі виіграєш любов ко мні... то не пожалію нічого щоб зробив
- «Можна і брехнути для обману, приятні ради.»	

- Прокоментуйте епізод погрози Возного. А що було в його очах ?

(Це остання спроба вберегти своє щастя. Тому в очах – не жорстокість, а печаль.)

- **Вчитель.** Чи ти за мене душу віддаси, чи розміняєш суєтно і дрібно...

Напевне, Возний все ж таки віддав і власну душу, і власне , нехай і миттєве, щастя заради небайдужої йому людини.

Але Наталка вибрала Петра. Він був її ідеалом. А який він, чи здатен віддати власну душу? Як характеризують його пісні ?

11. Дослідження через пісні образу Петра.

(Обґрунтована відповідь третьої групи.

Увага звертається на деталі: «лечу...» - кохання окрилює; «ти обіщалаś мене вік любити... для мене жити» - ці егоїстичні нотки викликають відчуття недовіри, сильна особистість не буде мати низьку самооцінку; «згорну я рученьки... та й жив не стану» - чи зможе така людина стати опорою, напевне, ні; « у сусіда хата біла...» - заздрість, замість дій; «один в світі – тільки плачу»; «доле моя злая, чом ти не такая...» - як і Возний, повністю покладається на долю, нічого не робить, щоб її змінити.

Критики зробили Петра ідеальним, бо такий він у тексті, зображений через сприйняття Наталки, матері. Але чи випадково І. Котляревський у піснях повністю перекреслює ідеал? Напевне, ні.

Наталка, на жаль, не чує цих пісень, не аналізує сказані слова, вона любить свій ідеал і не бачить реальну людину.)

- Чи бореться Петро за власне щастя ? Чому?
- А чого чекає від Петра Наталка ?

V. Підсумки уроку.

1. Слово вчителя.

Напевне, споконвіку жінка так хотіла бути слабкою, а час вимагав бути сильною. Уже в нашому столітті Світлана Жолоб напише поезію, яка пронесе відчуття через віки.

«Ти обіцяв любов та оборону. Мій лицарю, одне тебе прошу:

Візьми собі важку мою корону, яку так гордо в будень я ношу.

Візьми вериги клопотів болючих. Коштовності: тривоги, сльози, біль.

Ти похитнувся, мабуть, важко, любий, а я ще й усміхалася тобі.»

Наталка також чекала лицаря, чекала оборони, захисту, а почула зовсім інше: “ Наталко, покорись своїй долі, послухайся матері, полюби пана Возного і забудь мене навіки .”

2. Бесіда.

- Для чого авторів це випробування ? (Випробування змінюють людей: одних вони загартовують, інших вибивають із колії.)

- Кого вони змінили ?

- Твір починається і закінчується піснею Наталки. Чи випадкова вона у творі ?

(Звучить пісня « Ой я дівчина Наталка »)

3. Моніторинг. Які істини відкрив для вас письменник? Як розв'язати вічну проблему щастя?

- **Вчитель.** І. Котляревський своїм твором довів : хочеш бути щасливим – будь ним.

VI. Домашнє завдання. Створіть символічний портрет героя, якого досліджували.